

Právnícké osoby **(vnitřní poměry, jednání,** **zrušení/zánik)**

Doc. JUDr. Bohumil Havel, PhD.

ÚSP AV ČR, PF UPOL

Právní osoba

- / Každý člověk má **vrozená**, již samotným rozumem a citem poznatelná práva, a tudíž se považuje za osobu.
- / **Právní osobnost** = způsobilost k právům a povinnostem v mezích práva
- / Právní osoba je **organizovaný** útvar, o kterém zákon stanoví, že má právní osobnost, nebo jehož právní osobnost zákon uzná.
  - Vznikem dle OZ nebo
  - Uznáním entity vzniklé jinak (veřejné korporace)

Typologie právnických osob

- Obecná charakteristika PO (§ 118-209)
- Korporace (§ 210-302)
  - Spolky
  - SVJ (§1200 a násl.)
  - OO, OZ (§3025)
  - obchodní korporace (ZOK)
- Fundace (§ 303 – 401)
  - Nadace (§ 306-393)
  - Nadační fondy (§ 394-401)
- Ústavy (§ 402-418)
- Důležitá přechodná ustanovení - §3041 a násl.

(historické právnické osoby – OPS, ZSPO, atd.)

Účel právnických osob

144 OZ

Pojmovým znakem právnické osoby je účel její existence.

PO lze ustavit **ve veřejném** nebo v **soukromém** zájmu; tato její povaha se posuzuje podle **hlavní činnosti** PO.

Co je PO veřejného práva OZ neřeší – je to otázka teorie; pro účely soukromého práva je povaha PO vzhledem k rovnosti subjektů nepodstatná.

Činností se podle OZ rozumí i podnikání.

O tom, k jakému účelu bude PO založena rozhoduje zakladatel.

Zákon stanoví, ke kterým účelům lze PO ustavit jen při splnění zvláštních podmínek.

§ 2/1 ZOK – Osobní společnost může být založena jen za **podnikatelským účelem** nebo za účelem **správy vlastního majetku**.

Kapitálová společnost může být založena za jakýmkoli účelem, s výjimkami dle § 145 OZ.

Odlišení smyslu - účelu – činnosti (prostředku)

Zakladatelské právní jednání právnícké osoby – organizovanost

- Autonomie vůle – svoboda ustavování
- Projev vůle zakladatele/zakladatelů (právní jednání) k ustavení právnické osoby k realizaci zákonem nezakázaného účelu
- Nutné, nejdůležitější, nezastupitelné, jedinečné, podmínka existence, předpoklad pro nabytí právní osobnosti
- zákonem stanovený minimální forma a obsah
- numerus clausus právnických osob

„Projevy vůle“ právnické osoby

- Členové orgánu rozhodují *za* právnickou osobu a *nahrazují její vůli* (§ 151 odst. 1 OZ)
- Právnické osoby tedy nemají navenek projevitelnou vůli (vnitřní však ano, např. § 162 OZ nebo § 48 ZOK)
- Právnické osoby nemají svéprávnost (opačný názor raritní)
- Statusová regulace?

- Jednání zástupců na účet právnické osoby (obsah)
  - *Officium* (soukromý úřad)
  - Příkaz (smlouva o výkonu funkce)
  - Zastoupení
  - Zvláštní pravidla u právnických osob

Orgány právnické osoby

§ 151 odst. 1:

„Zákon stanoví, popř. zakladatelské právní jednání určí, jakým způsobem a v jakém rozsahu členové orgánů právnické osoby za ni rozhodují a nahrazují její vůli.“

Orgány:

- statutární a jiné (nejvyšší, kontrolní...)
- jednočlenné a kolektivní (§ 152 odst. 1)
- Volené, jmenované, jinak sestavované (společník v.o.s.?)
- i individuální orgán (předseda) – „člen voleného orgánu“
- členem orgánu může být i právnická osoba § 154
- dobrá víra členů orgánů se přičítá PO (§ 151 odst. 2)
- v některých případech může být členem orgánu nezletilá osoba nebo osoba s omezenou svéprávností (§ 152 odst. 3)

Motivace k řádné správě

/ Riziko selhání X rizikové jednání

/ Motivace

- Standard péče a podnikatelský úsudek
- Odměna (zásadně zdarma)
- Smlouva o výkonu funkce
- Povinnost informovat o střetu zájmu (vč. samoobchodování)
- Vyloučení z funkce soudem při porušení péče řádného hospodáře
- Zákaz konkurence

Statutární orgán právnické osoby

- Nezbytný pro každou právnickou osobu (správa cizího majetku)
- Kolektivní vs. individuální orgány
- Tzv. zbytková působnost (§ 163 OZ)
- Neomezené a neomezitelné zástupčí oprávnění (§ 164/1 OZ)
- Zastupování právnické osoby vůči 3 osobám (§ 161 OZ)
- Zápis do veřejného rejstříku, princip materiální publicity, neúčinnost vnitřních omezení (§ 162 OZ)
- Zastupování „ve všech záležitostech“ (§ 164 OZ)

Volený orgán

- Zkratka podle § 151 odst. 2 NOZ (§ 46 odst. 1 ZOK)
  - Člověk volený do funkce
  - Člověk jmenovaný do funkce
  - Člověk jinak ustavený
- Výsledek autonomie vůle vlastníka právnické osoby *largo sensu* (vlastník korporace, zřizovatel fundace) – svou povahou příkaz
- Pokud vznik funkce váže na demokratické volby podle zvláštních předpisů, absentuje vůle x členové dalších již výslovně ustavených funkcí + vztah k PO veřejného práva

Soudný intelekt vs. odborník (§ 4 a § 5 OZ)

- Obecně není vyžadován výkon funkce s „odbornou“ péčí, ale „běžnou“ péčí, tj. takovou, kterou by vynaložila osoba s rozumem průměrného člověka jednající v obdobném postavení.
- Pokud lze ovšem člena orgánu považovat za „odborníka“ ve smyslu § 5 ObčZ (tj. že se přihlásí veřejně nebo ve styku s jinou osobou k určitému povolání nebo stavu), musí tento jednat s odbornou péčí.
- Toto rozlišení má dopady v oblasti deliktního práva

Péče řádného hospodáře (§159 OZ)

- Cílem je motivace k zajištění řádného, tj. odpovědného a efektivního řízení/výkonu funkcí členů volených orgánů směřujícího ke sledování zvoleného účelu, za současného respektu práv třetích osob.
- V občanském zákoníku byl v § 159 ObčZ nastaven základní - a pro všechny právnické osoby společný - objektivizující standard péče řádného hospodáře, který klade důraz na plnění povinností členů (statutárních) orgánů právnických osob.
- Zároveň je ale vytvořen prostor pro zohledňování rozdílů u jednotlivých typů právnických osob, a to zejména s ohledem na účel, který ve společnosti sehrávají.
- Nelze však v žádném případě paušalizovat, neboť vždy bude třeba zkoumat konkrétní situaci v daném místě a čase.

PÉČE ŘÁDNÉHO HOSPODÁŘE § 159 OZ

(loajalita, pečlivost, znalost)

- (1) Kdo přijme funkci člena voleného orgánu, zavazuje se, že ji bude vykonávat s nezbytnou loajalitou i s potřebnými znalostmi a pečlivostí. Má se za to, že jedná nedbale, kdo není této péči řádného hospodáře schopen, ač to musel zjistit při přijetí funkce nebo při jejím výkonu, a nevyvodí z toho pro sebe důsledky.
- (2) Člen voleného orgánu vykonává funkci osobně; to však nebrání tomu, aby člen zmocnil pro jednotlivý případ jiného člena téhož orgánu, aby za něho při jeho neúčasti hlasoval.
- (3) Nenahradil-li člen voleného orgánu právnické osobě škodu, kterou jí způsobil porušením povinnosti při výkonu funkce, ačkoli byl povinen škodu nahradit, ručí věřiteli právnické osoby za její dluh v rozsahu, v jakém škodu nenahradil, pokud se věřitel plnění na právnické osobě nemůže domoci.
- Pro obchodní společnosti a družstva modifikace tzv. pravidlem podnikatelského úsudku § 51 ZOK

Rizikovost jednání

/ Pravidlo podnikatelského úsudku

- Kdo mohl při podnikatelském rozhodování v dobré víře rozumně předpokládat, že jedná informovaně a v obhajitelném zájmu společnosti, jednal lege artis, jedno zda způsobil újmu
- Ledaže nejednal loajálně
- Kontrola procesu jednání

Loajalita člena voleného orgánu

- Loajalita je povinnost „věrnosti“ zájmům právnické osoby, tj. při výkonu funkce preferovat zájmy právnické osoby před zájmy jinými (vlastními, 3 osob).
- Lze ji blíže vymezit ve smlouvě o výkonu funkce či ve vnitřních dokumentech.
- Jde o tzv. fiduciární vztah, který je vytvořen na bázi vzájemné důvěry, která by neměla být zklamána.
- Při rozhodování členů orgánů je dán určitý manévrovací prostor (je součástí výkon funkce s péčí řádného hospodáře), ve kterém se mohou členové orgánů při rozhodování pohybovat.

Povinnost k náhradě újmy při porušení péče řádného hospodáře

- Při porušení péče řádného hospodáře vzniká každému členu orgánu individuálně povinnost k náhradě újmy, která vznikla v příčinné souvislosti s jejich zaviněným protiprávním jednáním (porušení péče řádného hospodáře) vznikla.
- Jde primárně o „vnitřní“ vztah mezi PO a členem jejího orgánu. Pokud je způsobena újma třetí osobě, odpovídá za ni PO jako taková.

JEDNÁNÍ ZA PRÁVNICKOU OSOBU § 161-166 OZ

- Kdo zastupuje, dá najevo, co ho k tomu opravňuje, pravidla pro podepisování (§ 161)

Jednání za:

- 1) Statutární orgán (§ 163) – tvoří vůli v roli zástupce (§ 436)
- 2) Členové jiných orgánů, zapisovaných do VR
- 3) Opatrovník (§165/2)
- 4) Zaměstnanci, obdobně člen nebo člen jiného orgánu nezapsaného do VR (§ 166)
- 5) Smluvní zastoupení – zmocněnec (§ 441 až 449)
  - prokurista (§ 450 až 456)

Zastoupení zaměstnancem §166 OZ

- Právníckou osobu zastupují její zaměstnanci v rozsahu obvyklém vzhledem k jejich zařazení nebo funkci; přitom rozhoduje stav, jak se jeví veřejnosti.
- Omezení zástupčího oprávnění vnitřním předpisem právnické osoby má účinky vůči třetí osobě, jen muselo-li jí být známo.

Opatrovník podle § 165 OZ vs. § 198 ZOK

- **Usnesení NS sp. zn. 29 Cdo 3899/2015:**

1. Zanikla-li funkce jednatele společnosti s ručením omezeným, za společnost nemá kdo jednat a nikdo nepodal s úspěchem návrh na jmenování jednatele soudem (§ 198 odst. 3 ZOK), **soud může společnosti jmenovat opatrovníka dle § 165 NObčZ** (namísto toho, co by společnost zrušil s likvidací dle § 198 odst. 3 ZOK).
2. Úprava § 198 odst. 3 ZOK nevyklučuje, aby soud – dospěje-li k závěru, že takové opatření je s ohledem na poměry konkrétní společnosti vhodnější [v souladu s principem proporcionality jakožto obecnou zásadou právní – jmenoval společnosti opatrovníka podle § 165 odst. 1 NObčZ.
3. Jmenování opatrovníka je z povahy věci opatřením toliko dočasné povahy, které trvá po dobu, než budou valnou hromadou zvoleni noví jednatele (§ 487 odst. 2 NObčZ.). Ke svolání valné hromady za účelem volby jednatelů musí společnost přistoupit bez zbytečného odkladu za využití postupu podle § 183 ZOK; případně může valnou hromadu svolat i samotný opatrovník (§ 487 odst. 1 ZOK). Jakmile jsou zvoleni noví jednatele, funkce opatrovníka bez dalšího (aniž by o tom soud musel rozhodovat) zaniká.
4. **Institut opatrovníka** (stejně jako jmenování chybějících členů statutárního orgánu soudem – srov. důvody usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 4235/2013). Proto zpravidla nebude na místě, aby soud řízení o jmenování opatrovníka podle **§ neslouží k řešení sporů mezi společníky, nýbrž je nástrojem ochrany zájmů dotčené obchodní společnosti, resp. veřejného zájmu.** 5. Jsou-li předpoklady pro jmenování opatrovníka splněny, vyžaduje účel právní úpravy jmenování opatrovníka (ochrana zájmů společnosti, resp. veřejného zájmu), aby tak soud učinil neprodleně 165 odst. 1 NObčZ přerušil do pravomocného skončení řízení o vyslovení neplatnosti usnesení valné hromady, jímž byl odvolán (zbyvající) jednatel společnosti.

Opatrovník při konfliktu zájmů

- **Usnesení NS sp. zn. 29 Cdo 4384/2015:**
- **1. Jmenování opatrovníka dle § 165 odst. 2 NObčZ představuje zásah soudu do vnitřních poměrů právnické osoby, který je krajním řešením (ultima ratio), k němuž je na místě přikročit až tehdy, není-li možné důsledky rozporu mezi zájmy člena statutárního orgánu a právnické osoby překlenout jinak.**
- **2. Má-li právnická osoba jiného člena orgánu, který je oprávněn za ni jednat (člena statutárního orgánu či likvidátora), nebo byl-li právnické osobě jmenován opatrovník (který je oprávněn za ni jednat) z jiného důvodu, nelze jmenovat opatrovníka podle § 165 odst. 2 NObčZ.**
- **3. Splní-li člen (statutárního) orgánu svoji informační povinnost podle § 54 odst. 1 a 2 ZOK a nepozastaví-li mu kontrolní či nejvyšší orgán obchodní korporace výkon jeho funkce (§ 54 odst. 4 ZOK), může obchodní korporaci zastupovat bez ohledu na střet zájmů; ustanovení § 437 NObčZ se v takovém případě neuplatní. Pak ani nelze obchodní korporaci jmenovat opatrovníka podle § 165 odst. 2 NObčZ (pro takový postup není důvod, neboť obchodní korporace má člena statutárního orgánu oprávněného za ni jednat).**
- **4. Poruší-li člen statutárního orgánu povinnost informovat o (možném) střetu zájmů podle § 54 odst. 1 a 2 ZOK, brání existující rozpor zájmů tohoto člena statutárního orgánu se zájmy obchodní korporace tomu, aby za obchodní korporaci právně jednal (na jednání takového člena statutárního orgánu dopadá § 437 NObčZ se všemi důsledky z toho plynoucími). Jsou-li splněny ostatní podmínky § 165 odst. 2 NObčZ, lze takové obchodní korporaci i jmenovat opatrovníka podle posledně označeného ustanovení.**

Opatrovník podle § 165 OZ vs. § 198 ZOK

- **Usnesení NS sp. zn. 29 Cdo 3899/2015:**
- **1.** Zanikla-li funkce jednatele společnosti s ručením omezeným, za společnost nemá kdo jednat a nikdo nepodal s úspěchem návrh na jmenování jednatele soudem (§ 198 odst. 3 ZOK), soud může společnosti jmenovat opatrovníka dle § 165 NOBčZ (namísto toho, co by společnost zrušil s likvidací dle § 198 odst. 3 ZOK).
- **2.** Úprava § 198 odst. 3. ZOK nevylučuje, aby soud – dospěje-li k závěru, že takové opatření je s ohledem na poměry konkrétní společnosti vhodnější [v souladu s principem proporcionality jakožto obecnou zásadou právní – jmenoval společnosti opatrovníka podle § 165 odst. 1 NOBčZ.
- **3.** Jmenování opatrovníka je z povahy věci opatřením toliko dočasné povahy, které trvá po dobu, než budou valnou hromadou zvoleni noví jednatele (§ 487 odst. 2 NOBčZ.). Ke svolání valné hromady za účelem volby jednatelů musí společnost přistoupit bez zbytečného odkladu za využití postupu podle § 183 ZOK; případně může valnou hromadu svolat i samotný opatrovník (§ 487 odst. 1 ZOK). Jakmile jsou zvoleni noví jednatele, funkce opatrovníka bez dalšího (aniž by o tom soud musel rozhodovat) zaniká.
- **4.** Institut opatrovníka (stejně jako jmenování chybějících členů statutárního orgánu soudem – srov. důvody usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 4235/2013) neslouží k řešení sporů mezi společníky, nýbrž je nástrojem ochrany zájmů dotčené obchodní společnosti, resp. veřejného zájmu. 5. Jsou-li předpoklady pro jmenování opatrovníka splněny, vyžaduje účel právní úpravy jmenování opatrovníka (ochrana zájmů společnosti, resp. veřejného zájmu), aby tak soud učinil neprodleně. Proto zpravidla nebude na místě, aby soud řízení o jmenování opatrovníka podle § 165 odst. 1 NOBčZ přerušil do pravomocného skončení řízení o vyslovení neplatnosti usnesení valné hromady, jímž byl odvolán (zbývající) jednatel společnosti.

Prokura (§ 450 an. OZ)

- / může ji udělit podnikatel zapsaný v OR
- / prokura se stává účinnou již udělením, ne až zápisem do obchodního rejstříku
  - zápis prokuristy nemá konstitutivní účinek
- / možnost udělit prokuru pro pobočku obchodního závodu, nebo jen jeden ze závodů, má-li jich podnikatel více
- / nemožnost prokuru „přenést“ (vyprázdnit), nebo udělit další prokuru
  - prokurista však může udělit jiné zmocnění
- / zákaz udělit prokuru právnické osobě
- / výslovně se stanoví měřítko jednání prokuristy
  - povinnost jednat s péčí řádného hospodáře
- / subsidiárně platí obecná ustanovení o smluvním zastoupení

„De facto“ a „shadow“ orgány

- Faktický vedoucí (§ 62 ZOK)
- Vlivná osoba
- Společník

- “Šedé eminence”

- Jejich právní postavení ?
  - Obdoba
  - Přiměřenost

Jiné orgány

- Dle zvláštních zákonů
  - Výbor pro audit
- Dle zakladatelského dokumentu
  - Orgány společnosti
  - Orgány společníků
- Stratifikace a vnitřní propojení orgánů
- Jednotné standardy

§ 167 OZ: podmínky přičitatelnosti deliktu

Právníckou osobu zavazuje :

- 1) protiprávní čin, kterého se
- 2) při plnění svých úkolů
- 3) dopustil a) člen voleného orgánu,
b) zaměstnanec nebo
c) jiný její zástupce

ZRUŠENÍ PRÁVNICKÉ OSOBY (§ 168 OZ)

PO se zrušuje:

- Právním jednáním (dobrovolně)
- Rozhodnutím orgánu veřejné moci (soudu)
- Dosažením účelu
- z dalších důvodů stanovených zákonem (ex lege)

ZRUŠENÍ S LIKVIDACÍ (§ 186 a násl.) NEBO BEZ LIKVIDACE S PRÁVNÍM NÁSTUPCEM) – PŘEMĚNY (FÚZE, ROZDĚLENÍ), ZMĚNA PRÁVNÍ FORMY - § 174 a násl.

- Autoritativní zrušení soudem – důvody § 172, vždy lhůtu ke zjednání nápravy

Přeměny právnických osob – obecná úprava

- Fúze – sloučení, splynutí - §178 OZ
- Rozdělení
- Změna právní formy (transformace) - § 183OZ

- Účinnost přeměny PO zapisované do veřejného rejstříku nastává dnem zápisu do rejstříku (konstitutivní účinek)
- Fúzovat a rozdělovat se mohou právnické osoby o různé právní formě, stanoví-li tak zákon.
- Zvláštní úprava u jednotlivých typů PO

Likvidace právnické osoby I.

- ✓ obecná pravidla (inspirace dosavadním obchodním zákoníkem)
  - ✓ § 187 – 209)

- ✓ pravidla zajišťující, aby vždy existoval likvidátor, nebo alespoň osoba, která by vykonává jeho působnost
  - povinností příslušného orgánu povolat likvidátora (sama PO nebo soud)
  - nesplní-li PO tuto povinnost – jmenuje soud (může jmenovat i aktuálního člena statutárního orgánu)
  - není-li funkce likvidátora obsazena - § 189 odst. 2

Likvidace právnické osoby II.

- ✓ zavedení pojmu likvidační podstata (§ 187) – majetek zrušené PO
  - přesnější regulace pro přenechání likvidační podstaty věřitelům, nedaří-li se ji zpeněžit (§ 202 – § 204)
  - zvláštní způsob naložení s likvidačním zůstatkem u veřejně prospěšných nadací

- ✓ osud neuspokojených pohledávek věřitelů
  - zánik – § 203
  - obnovení – § 209 => navazující právní úprava promlčení (§ 643 odst. 2)

- ✓ postavení zaměstnance
  - mají právo na přednostní uspokojení všech svých pohledávek vůči zaměstnavateli (§ 202)

ZÁNİK PRÁVNICKÉ OSOBY

- PO zapsaná do veřejného rejstříku – dnem výmazu
- PO, která nepodléhá zápisu – skončením likvidace
- LIKVIDACE – obligatorní postup pro všechny PO
  - Zákonem stanovený postup pro vypořádání majetku (likvidační podstaty)
  - Povinnost zveřejnění v Obchodním věstníku: „v likvidaci“
  - Likvidátor povinen vykonávat funkci s péčí řádného hospodáře
  - Složitý administrativně-technicistní proces

děkuji